

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії Кушніра Миколи Петровича на тему «Єврейські товариства в контексті етнонаціональних процесі на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття»

032 Історія та археологія

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт Університету.

Актуальність теми зумовлена відсутністю ґрунтовних досліджень феномену товариського руху євреїв Буковини як складової частини процесу формування модерного суспільства в другій половині XIX – на початку XX ст. В умовах формування нових етнонаціональних та етнополітичних реалій на континенті та світі, необхідності пошуку більш досконалих форм організації соціуму, зміцнення структур громадянського суспільства в Україні, що продиктоване наростання авторитарних тенденцій у світі та військовою агресією РФ проти нашої держави, евристичний потенціал товариств як форми організації соціального капіталу та суб'єктів локальної єврейської історії *актуалізується*. набуває значного інтересу.

Дослідження виконано в межах комплексної наукової теми «Актуальні питання історії та культури України (західноукраїнський регіон)», яка розробляється кафедрою історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Номер державної реєстрації – 0121U110162.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз ролі товариств у єврейському націогенезі на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття. Задля досягнення мети здобувачем сформульовано такі завдання:

– проаналізувати ступінь розробки проблеми в історіографії, дослідити джерельну базу, окреслили теоретико-методологічні підходи та відповідний науковий інструментарій;

- простежити становище єврейської спільноти Буковини в другій половині XIX
- на початку XX ст.;
- з'ясувати причини та передумови виникнення єврейських товариств;
- висвітлити процес інституалізації, масштаби та динаміку розгортання товариського руху євреїв;
- розкрити участь товариств у соціальному, культурному та політичному житті єврейської спільноти.

Об'єкт дослідження: етнонаціональні процеси на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст.

Предмет дослідження: організаційна структура, форми та основні напрями діяльності єврейських товариств на Буковині в окреслений період.

Методи дослідження: Дослідження проведено на основі комплексного, міждисциплінарного підходу з використанням як загально-наукових підходів та принципів, зокрема, наукової об'єктивності, історизму, комплексності, системності, діалектичного розуміння природи подій та явищ, аналізу та синтезу, моделювання, абстрагування та конкретизації, індукції та дедукції, типологізації та класифікації, верифікації теоретичних положень через зіставлення їх із фактами тощо, так і спеціальних історичних методів: історико-генетичний, хронологічний, аналізу джерел, реконструкції, інтерпретації, статистичного аналізу. Крім того, в роботі використано низку методів інших суспільствознавчих наук та окремих постулатів теорії соціальних ієрархій та мереж.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Основним науковим завданням дисертації є комплексне дослідження товариського руху євреїв Буковини як складника єврейського етногенезу в краї шляхом розкриття його структури, умов і особливостей розгортання та з'ясування основних напрямів діяльності єврейських об'єднань в другій половині XIX – на початку XX ст.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

За підсумками проведеного наукового дослідження здобувачем сформульовано низку нових положень теоретико-концептуального, методологічного й науково-практичного характеру.

Вперше в українській історичній науці:

- проаналізовано історіографічний доробок українських та зарубіжних науковців з даної проблеми;
- виявлено, опрацьовано та введено до наукового обігу значний масив документальних матеріалів, що зберігаються в архівах і бібліотеках України та Австрійської республіки, які не використовувалися раніше або були опрацьовані фрагментарно;
- досліджено основні проблеми правового, соціально-економічного становища, а також особливості формування етнокультурної ідентичності буковинського єврейства у досліджуваний період та визначено передумови розгортання єврейського товариського руху;
- розкрито організаційні засади, структуру та загальну динаміку розгортання єврейського товариського руху на Буковині;
- запропоновано зручну й компактну класифікацію товариств;
- простежено роль єврейських товариств у суспільно-політичному житті єврейської спільноти краю.

Поглиблено:

- фактологічні відомості про діяльність як окремих єврейських товариств, так і їх членів;
- знання про особливості правової системи Австрійської імперії в частині регулювання статусу підданих / громадян іудейського віросповідання, а також національних прав останніх;
- розуміння природи та рушійних сил етнонаціональних процесів у середовищі єврейської спільноти Буковини;
- уявлення про причини успіхів та невдач національних вимог єврейського населення краю;

– висновки про те, що євреї Буковини в процесі історичного розвитку набули соціокультурних рис, які станом на початок ХХ ст. відрізняли їх від основного масиву східноєвропейського єврейства.

Набули подальшого розвитку:

– теоретико-методологічні підходи до дослідження товариських та національних рухів на Буковині та державі Габсбургів загалом;

– положення про взаємовпливи та взаємну детермінованість національних рухів основних буковинських етносів;

– твердження, які заперечують ідеалістично-романтичний підхід до інтерпретації історії Буковини австрійської доби як періоду безконфліктного співіснування національних груп краю, міжетнічної гармонії та співпраці.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист.

Наукові положення дисертаційної роботи М.П.Кушніра є обґрунтованими та достовірними. Вони визначаються правильністю і коректністю поставленої мети і завдань, добре продуманим методологічним інструментарієм та широкою джерельною базою. Сформульовані концептуальні узагальнення та судження підкріплено глибоким аналізом емпіричного матеріалу, представленого у формі широкого масиву різнотипних джерел, а також наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених. Наукові результати дисертаційного дослідження представлені у 12 наукових публікаціях у вітчизняних і зарубіжних виданнях, а також апробовані на 7 наукових конференціях і симпозіумах в Україні та за кордоном.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач показав високий рівень теоретичної підготовки. Використавши нестандартний теоретико-методологічний підхід, автор запропонував розглядати усю сукупність добровільних об'єднань євреїв підавстрійської Буковини як елементів соціальної системи відкритого типу, покликаної забезпечити виживання єврейської спільноти краю в умовах підвищених етносоціальних,

етнополітичних та етнокультурних турбуленцій, спричинених руйнуванням феодальних відносин, традиційних структур станової держави та процесами формування модерного суспільства на території імперії Габсбургів. Подібний крок дав можливість повніше розкрити сутнісний зміст таких теоретичними концептів, як «товариський рух», «національний рух» та «етногенез», а також встановити і обґрунтувати природу взаємозв'язку між ними. Здобувач продемонстрував високий рівень обізнаності з новими працями (дослідженнями) представників західної та вітчизняної історичної науки за темою дисертації.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Кваліфікаційна наукова робота М.П.Кушніра має значну наукову та практичну цінність. Отримані дисертантом результати суттєво доповнюють вітчизняний науковий доробок у сфері історичного буковинознавства, заповнюють існуючу прогалину у вивченні історії буковинських етносів, зокрема єврейського населення краю. Отримані здобувачем висновки про основні напрями, форми і методи діяльності єврейських товариств, їхню організаційну структуру та практичну участь у вирішенні актуальних проблем кровноспорідненої спільноти на переломному етапі її існування є цінними для теорії і практики етнополітики в Україні й можуть бути рекомендовані для врахування суб'єктами її формування. Описаний М.П.Кушніром історичний досвід діяльності єврейських добровільних об'єднань на Буковині має також прикладний характер й може бути використаний в ході планування і здійснення подальшим реформ в нашій державі, метою яких є консолідація суспільства та зміцнення його соціально-громадянських інституцій.

7. Повнота викладу матеріалів дисертації у публікаціях та особистий внесок здобувача.

Результати дисертаційного дослідження М.П.Кушніра відповідно до п.8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з

Постановою КМУ №507 від 03.05.2024 р.), висвітлено в 3-х статтях в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також дев'яти публікаціях у вітчизняних та зарубіжних виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертації. Окрім того, за результатами участі у науково-практичних конференціях опубліковано троє тез доповідей.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Кушнір М.П. Виникнення перших єврейських товариств та зародження єврейського товариського руху на Буковині в 50–70-х роках ХІХ ст. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2024. № 1 (59). С.6–14.
2. Кушнір М.П. Виникнення та діяльність першого єврейського політичного товариства на Буковині на початку ХХ ст. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. Т.50. С.153–166.
3. Кушнір М.П. Участь єврейських студентських товариств Чернівецького університету у відстоюванні національних прав євреїв Буковини на початку ХХ ст. *Вісник гуманітарних наук* (електронне видання). 2025. №10. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/173/170>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Кушнір М.П. Статути єврейських товариств другої половині ХІХ – початку ХХ ст. як історичне джерело. *XIV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція*. Тези доповідей. Чернівці: Технодрук, 2023. С.154–156.
5. Кушнір М.П. Виникнення та діяльність Єврейського співочого товариства у Чернівцях на початку ХХ ст. *Єврейство Східної Європи: історія, культура, традиції*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А.С., 2025. С.170–172.

6. Кушнір М.П. Історія виникнення єврейського спортивно-гімнастичного товариства «Маккабі» у Чернівцях. *XV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. Тези доповідей*. Чернівці: Технодрук, 2025. С.43–45.
- Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:*
7. Кушнір М.П. Єврейська релігійна община та правове становище євреїв Буковини в другій половині XIX – на початку XX ст. *Питання історії України*. Збірник наукових статей. Т.4. Чернівці: Золоті литаври, 2000. С. 278–286.
8. Кушнір М.П. Соціально-економічне становище євреїв на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст. *Наукові записки тернопільського державного педагогічного університету імені В.Гнатюка*. Вип.11. Тернопіль: Літопис, 2000. С. 81–88.
9. Кушнір М.П. Єврейські товариства на Буковині в контексті етносоціальних та етнополітичних процесів на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст.: теоретико-методологічний аспект. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Вип. 325–326. Чернівці: Рута, 2007. С.69–76.
10. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: збірник документів і матеріалів / упор. О.В. Добржанський, М.П. Кушнір, М.Д. Никирса. Чернівці: Наші книги, 2007. 464 с. (особистий внесок авторів: Добржанський О.В. – вступна стаття; Кушнір М.П. – глосарій; Никирса М.Д. – підбір та опис документів)
11. Кушнір М.П. Єврейська мовна конференція у Чернівцях 1908 року. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. Вип. 56. Львів. 2009. С.70–74.
12. Kuschnir M. Jüdisches und hebräisches Pressewesen in der Bukowina zur Zeit der Habsburgermonarchie. *Die jüdische Presse im Europäischen Kontext 1686–1990.* / Hg. Susanne Marten-Finiss, Markus Winkler. Bremen: Edition lumière, 2006. S.131–143.
13. Kuschnir M. Die deutsch-jüdische Schule in Czernowitz und die Säkularisierung des jüdischen Schulwesens in der Bukowina zwischen 1850 und 1970. *Partizipation und Exklusion. Zur Habsburger Prägung von Sprache und Bildung in der Bukowina*

1848–191–1940. / Hg. Markus Winkler. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2015. S.151–161.

14. Kuschnir M. „Das Jerusalem am Pruth“. Jüdisches Leben in Czernowitz unter den Habsburgern (1775–1914). *Terra Judaica. Literarische. Kulturelle und historische Perspektiven auf das Judentum in der Bukowina und in Galizien.* / Hg. Francisca Solomon, Ion Lihaciu. Konstanz: Hartung-Gorre Verlag, 2020. S.85–101.

15. Kuschnir M., Winkler M. Spezifika der jüdischen Kulturgeschichte der Bukowina vor 1918. *Handbuch der Literaturen aus Czernowitz und der Bukowina.* / Hg. Andrei Corbea-Hoisie, Steffen Höhne, Oxana Matiychuk, Markus Winkler. Berlin: J.B.Metzler, 2023. S.105–17. (особистий внесок авторів: Кушнір М. – аналіз культурно-історичної ситуації до 1918 р.; Вінклер М. – аналіз культурно-історичної ситуації після 1918 р.)

8. Апробація матеріалів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження М.П.Кушніра були представлені в доповідях на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних форумах:

1. Науковому симпозиумі у Королівському університеті м. Белфаст «The Jewish Press: Research in Progress in a European Perspective» (м. Белфаст, Велика Британія, травень 2003 р.).
2. Міжнародній літній академії Інституту Гердера «Jüdische Identitäten in Ostmitteleuropa im 19. und 20. Jahrhundert im Wandel. Neue Perspektiven historisch-kulturwissenschaftlicher Forschung», (м. Марбург, ФРН, 4–15 вересня 2005 р.).
3. Міжнародній науковій конференції «Deutschsprachige Öffentlichkeit und Presse in Mittelost- und Südosteuropa 1848–1948.», (м. Ясси, Румунія, 1–5 листопада 2006 р.).
4. Міжнародній науковій конференції «Literatur – Kultur – Zivilgesellschaft: Zur Habsburger Prägung des Bildungswesens in der Bukowina und Nachbarregionen zwischen 1848 und 1940», (Чернівці, 16–20 жовтня 2013 р.).
5. XIV Буковинській міжнародній історико-краєзнавчій конференції (м. Чернівці, 27–28 жовтня 2023).
6. Міжнародній науковій конференції «Єврейство Східної Європи: історія, культура, традиції» (м. Кам'янець-Подільський, 21–23 квітня 2025).

7. XV Буковинській міжнародній історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, 17–18 жовтня 2025).

9. Оцінка мови і стилю дисертації.

Текст дисертації М.П. Кушніра «Єврейські товариства в контексті етнонаціональних процесів на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття» підготовлений державною мовою з використанням наукового стилю. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені чітко, ясно, просто і переконливо, що забезпечує доступність та легкість сприйняття.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм предметом дослідження, метою і завданнями, способом їх розв'язання, а також загальним змістом дисертація М.П. Кушніра відповідає спеціальності 032 Історія та археологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки. Здобувач повністю виконав освітню та наукову складову освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії.

11. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації.

Дисертація М.П.Кушніра «Єврейські товариства в контексті етнонаціональних процесів на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 032 Історія та археологія, відповідає усім вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеним згідно з Постановою КМУ №507 від 03.05.2024 р.), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40.

12. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційне дослідження М.П.Кушніра «Єврейські товариства в контексті етнонаціональних процесів на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття» на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань

03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія за її актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язання проблем, практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам пунктів 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №507 від 03.05.2024 р.).

За результатами публічної презентації та обговорення дисертації на засіданні кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, протокол № 9 від 26 січня 2026 р. дисертацію Кушніра Миколи Петровича «Єврейські товариства в контексті етнонаціональних процесів на Буковині в другій половині XIX – на початку XX століття», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія, рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій раді за відповідною спеціальністю.

Голова засідання

Завідувач кафедри історії України

Чернівецького національного

університету імені Юрія Федьковича

доктор історичних наук, професор

09.02.2026 р.

Олександр Добржанський

